

Monika Grabowska

Uniwersytet Wrocławski

<https://orcid.org/0000-0001-7828-0821>

monika.grabowska@uwr.edu.pl

Maciej Smuk

Uniwersytet Warszawski

<https://orcid.org/0000-0002-0911-9046>

m.smuk@uw.edu.pl

Magdalena Sowa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

<https://orcid.org/0000-0002-9571-8693>

magdalena.sowa@umcs.pl

Ile wart jest filolog? Wyobrażenia studentów a rzeczywistość ryнку pracy

**What is a philology graduate worth? Students' perceptions and the
job market reality**

This paper reflects on the metaphorical and economic value of philology graduates on the labour market. The starting point is an analysis of students' social representations of the value of the language courses they are currently studying, and career prospects they perceive. In the second section, we present these perceptions of future careers and/or career plans, focusing on the areas of employment found most popular. In the third part the economic situation of graduates of various language majors in Poland is presented. The three-stage analysis

Artykuł jest udostępniany na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe, <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

allows comparison of students' inherently subjective perceptions and objectively defined indicators of career success.

Keywords: philology studies, students, social representations, career plans, earnings, national survey

Słowa kluczowe: studia filologiczne, studenci, reprezentacje społeczne, plany zawodowe, zarobki, badanie krajowe

1. Wprowadzenie

Pytanie zadane w tytule artykułu może zaskakiwać swoją bezpośredniością i przywołać na myśl jedynie aspekt finansowy funkcjonowania filologów, zwłaszcza w kontekście ich miejsca na rynku pracy. Należy jednak interpretować je szerzej, gdyż naszą intencją jest zarówno dosłowne, jak i metaforyczne ujęcie wartości filologa w polskich realiach. W niniejszym artykule omówimy – po pierwsze – społeczne reprezentacje studiów filologicznych, które dzielą studenci kończący takie kierunki. Po drugie – przedstawimy ich wyobrażenia o przyszłości zawodowej, wskazując zawody, jakie chcieliby wykonywać po zakończeniu edukacji wyższej. Te dwa obszary pozwolą nam zrozumieć, jaką wartość – przede wszystkim w sensie poznawczym – mają dla studiujących odbywane przez nich studia filologiczne. Trzecia część artykułu będzie dotyczyć sytuacji ekonomicznej absolwentów filologii na polskim rynku pracy, zatem odniesie się do dosłownego znaczenia „wartości”. Pragnąc skonfrontować wyobrażenia studentów, subiektywne z natury rzeczy, z obiektywnymi wskaźnikami sukcesu zawodowego, wykażemy zarazem trudności związane z pozyskiwaniem tych ostatnich.

Dane przedstawione w tym artykule zostały pozyskane w ramach realizacji dwóch projektów badawczych. Analizy reprezentacji społecznych oraz planów zawodowych studentów filologii¹ dokonaliśmy w ramach projektu o nazwie „Filologia obca w perspektywie studenta. Diagnoza reprezentacji i oczekiwań a modelowanie procesu kształcenia neofilologicznego w Polsce”, który był realizowany w latach 2019-2023 na wydziałach filologicznych trzynastu polskich uniwersytetów. Dane uzyskane w powyższym badaniu omówiliśmy w monografii pt. *Studia filologiczne w Polsce z perspektywy studenta* (Smuk, Grabowska, Sowa, 2023). Na potrzeby niniejszego artykułu przywołujemy je w sposób wybiórczy, analizując jedynie odpowiedzi studentów kończących studia filologiczne na poziomie licencjackim i magisterskim. Diagnoza

¹ Zgodnie z przyjętą koncepcją do tzw. studiów filologicznych zaliczyliśmy te kierunki studiów, które koncentrują się na kształceniu językowym, tj. filologii *sensu stricto* i lingwistyki oraz nowe kierunki o charakterze hybrydowym (np. komunikacja biznesowa w języku rosyjskim).

sytuacji finansowej filologów funkcjonujących już na rynku pracy stanowi część projektu o nazwie „Neofilolog 2025 – kariery zawodowe absolwentów studiów językowych w Polsce”², który zainicjowaliśmy w 2024 roku, a którego wyniki nie były dotąd prezentowane.

W badaniach opieramy się na metodologii jakościowej i ilościowej. Ta pierwsza obejmuje ankiety studenckie przeprowadzone wśród 1618 osób studiujących na kierunkach filologicznych. Ta druga opiera się na danych pozyskanych z systemu ELA, o którym mowa będzie w dalszej części artykułu.

2. Reprezentacje społeczne studiów filologicznych

Reprezentacje społeczne to obszar nieostry, odsyłający do świata wrażeń, wyobrażeń i ocen, które nie muszą być poparte racjonalną argumentacją. Wprawdzie reprezentacje mogą wyrastać z opinii opartych na rzeczowych i trafnych przesłankach, kumulowanych w miarę zdobywania doświadczeń, to niemal zawsze są „okraszone” jakimiś odczuciami, emocjami, impresjami, które członkowi danej grupy społecznej trudno jest uzasadnić. Jednak nie bez powodu badania reprezentacji społecznych cieszą się dużą popularnością w wielu dziedzinach praktyki i nauki, obejmując takie tematy jak kształcenie nauczycieli, zjawiska społeczne, zjawiska kulturowe, a nawet choroby i sposoby ich leczenia (Emiliani, Palmonari, 2020). Reprezentacje te mają charakter indywidualny, co oznacza, że mogą kumulować się w świadomości, jak i w nieświadomości każdego człowieka, jednakże poprzez dyskusje, debaty, nieformalne wymiany myśli wychodzą na jaw, a nawet zdobywają popularność w określonych przestrzeniach społecznych, np. związanych z daną profesją czy kierunkiem studiów. W obu przypadkach, zatem zarówno na płaszczyźnie indywidualnej, jak i kolektywnej, odgrywają analogiczną rolę: determinują ocenę przeszłości i teraźniejszości, a także ukierunkowują przyszłe działania, decyzje, wybory (Mannoni, 2022: 11).

W kontekście studiów filologicznych, czyli interesującego nas pola badawczego, przedmiotem zainteresowania naukowego mogą być zarówno reprezentacje społeczne niespecjalistów, np. rodziców lub doradców, którzy pomagają licealistom w wyborze przyszłej ścieżki edukacyjnej, jak i reprezentacje podzielane przez studentów filologii oraz filologów, które kształtują się pod wpływem ich własnych doświadczeń. W przeprowadzonym badaniu skupiliśmy się na reprezentacjach podzielanych przez studentów kończących filologię na poziomie studiów licencjackich i magisterskich.

² Oba projekty badawcze uzyskały patronat Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego.

Pragniemy podkreślić, że przedstawiona poniżej ilościowa analiza danych ujawnia pewne tendencje dotyczące reprezentacji studiów filologicznych w Polsce w obrębie badanej grupy, ale uzyskane wyniki nie przekraczają w żadnym przypadku jednej czwartej jej ogółu.

Kwestia „niepraktyczności” bądź „niskiej / niedostatecznej / małej praktyczności” studiów filologicznych została podniesiona przez 22,9% respondentów; różnica w opiniach studentów studiów licencjackich i magisterskich wynosi zaledwie 0,7%. Z kolei 11,4% respondentów postrzega studia filologiczne jako „praktyczne”, „perspektywiczne” i „przyszłościowe”, wartościowe z punktu widzenia efektywnego odnalezienia się na rynku pracy. Do tej grupy można dodać 10,5% respondentów, głównie studentów studiów licencjackich, dla których studia filologiczne są równoznaczne z możliwością bardzo dobrego, nawet „doskonałego” czy „świątecznego” opanowania wybranego języka obcego, co samo w sobie stanowi o ich zasadniczej wartości. Przeważa jednak – wyrażona *expressis verbis* – reprezentacja „niepraktyczności”, która w każdym przeanalizowanym przypadku jest utożsamiana z (nie)przygotowaniem do życia zawodowego. Ponadto można wyodrębnić cztery dominujące obszary, których dotyczą uwagi krytyczne:

- kształcenie językowe, w szczególności w ramach zajęć z praktycznej nauki języka (PNJ), które nie przygotowują studentów do „interakcji ustnych”, „komunikacji spontanicznej” ani do „posługiwania się słowami i wyrażeniami przynależącymi do rejestru potocznego”;
- brak oferty z zakresu języków specjalistycznych – „język specjalistyczny” jest łączony głównie z „językiem biznesowym”, także rozumianym bardzo szeroko, gdyż umożliwiającym „skuteczną komunikację na tematy biznesowe”;
- niedostateczna liczba/oferta zajęć poświęconych współczesnej kulturze i jej aspektom społecznym;
- duża liczba zajęć, które nie są bezpośrednio związane z kierunkiem studiów – w tym kontekście respondenci wymieniają najczęściej przedmioty ogólnouniwersyteckie, których określoną liczbę należy zrealizować podczas studiów, jak również zajęcia z wychowania fizycznego.

Kwestią kontrowersyjną z perspektywy reprezentacji praktyczności pozostaje kształcenie do zawodów nauczyciela i tłumacza. Bez wątpienia to studia filologiczne oferują najlepsze dostępne na rynku edukacyjnym przygotowanie w zakresie dwóch wymienionych profesji, lecz jego praktyczność z punktu widzenia wymagań zawodu i popytu na rynku pracy jest – zdaniem ankietowanych – niezadowolająca. W kontekście tłumaczeń ponownie podnoszona jest kwestia braku przygotowania do tłumaczeń specjalistycznych, natomiast w przypadku przedmiotów psychopedagogicznych

i glottodydaktycznych zarzuca się im teoretyczny charakter, w tym formę wykładów.

Kolejna najczęściej występująca reprezentacja społeczna studiów filologicznych, plasująca się niejako na drugim biegunie kontinuum, jest podzielana przez 10,5% respondentów; różnica w opiniach studentów kończących studia licencjackie i magisterskie wynosi zaledwie 0,5%. Zgodnie z nią studia filologiczne są „rozwijające” i „ogólnorozwojowe” oraz mają „wielostronny” charakter. Dla respondentów z tej grupy wartością dodaną studiów filologicznych, być może jedną z zasadniczych, jest możliwość rozwoju humanistycznego, który obejmuje znajomość kultury i literatury, rozwój umiejętności czytania ze zrozumieniem złożonych tekstów z zakresu humanistyki oraz kształtowanie postawy refleksyjnej wobec świata i rozwijanie (samo)świadomości. Poza tym studia te umożliwiają rozwój kompetencji wykraczających poza ich profil *stricte* językowy, takich jak umiejętności interpersonalne, praca w grupie, myślenie kreatywne itd. Z analizy danych można wysnuć wniosek, że dla respondentów należących do tej grupy naczelną zaletą studiów filologicznych nie jest praktyczne przygotowanie do życia zawodowego w znaczeniu nadanym mu przez najliczniejszą grupę respondentów (22,9%), zatem utożsamianie go z konkretnymi, możliwymi do precyzyjnego zdefiniowania kompetencjami. Istotnymi atutami są natomiast pewne umiejętności i postawy, które należy powiązać z wyższym poziomem świadomości społecznej, samoświadomości, wrażliwości interkulturowej, otwartości na inność.

Trzecia powszechna reprezentacja, podzielana przez 9,3% badanych (różnica w opiniach studentów kończących studia licencjackie i magisterskie wynosi 2,2%), ma odmienny charakter, ponieważ dotyczy organizacji kształcenia na filologiach, którą przedstawiciele tej grupy określają jako „złą”, „chaotyczną” lub „zbyt obciążającą”. Studia filologiczne to „studia źle zorganizowane”. W przypadku tej oceny można zidentyfikować konkretne argumenty, które mają ją uzasadniać. Po pierwsze – na kierunkach, na których nauczane są dwa języki obce, jeden z nich jest zazwyczaj spychany na margines. Po drugie – plan zajęć uniemożliwia studentom łączenie studiów z pracą zarobkową. Po trzecie – w kontekście złej organizacji podnoszony jest również aspekt niedostatecznej innowacyjności, zarówno w zakresie stosowanych technik dydaktycznych (duża liczba wykładów, mała popularność form interaktywnych), jak i wykorzystania nowych technologii komunikacyjnych. Po czwarte – należy odnotować, że studenci kierunków, na których wprowadzono „dyscyplinową” strukturę organizacyjną, niepowiązaną z tradycyjnie pojmowanymi filologiami, utożsamiają złą organizację z tą właśnie zmianą. Skutkuje ona bowiem w oczach badanych pewną dezorientacją co do profilu zdobywanego wykształcenia.

Przedstawione wyżej trzy dominujące tendencje dotyczące reprezentacji społecznych studiów filologicznych pozwalają określić ich obszary tematyczne oraz ich mocne i słabe strony. Bardziej holistyczne i przekrojowe spojrzenie na pozyskane opinie badanych studentów ujawnia powszechną ambiwalencję, która uniemożliwia sformułowanie syntetycznej reprezentacji. Niemniej jednak można pokusić się o wskazanie motywów przewodnich tej reprezentacji w formie antytez: studia filologiczne nie zapewniają właściwego przygotowania do wyzwań zawodowych, ale oferują rozwój ogólny, wykraczający poza specyfikę konkretnego zawodu; ich organizacja budzi niezadowolenie, lecz ogólnorozwojowy charakter i możliwość bardzo dobrego opanowania języka obcego mogą częściowo kompensować mankamenty. Warto również podkreślić, że żaden respondent nie postawił znaku równości między studiami filologicznymi a „kursem językowym”. Ujawnia to zaskakujący rozdzwiek: w nieformalnych rozmowach nauczycieli akademickich wyraża się z nieukrywaną nostalgią obawy, że studia filologiczne nie mają już tego poziomu, co dawniej, ale stały się „darmowymi kursami językowymi”, tymczasem sami studenci postrzegają naukę języka obcego jako istotny, ale z pewnością nie jedyny, a nawet nie zasadniczy ich walor.

3. Plany zawodowe studentów kończących studia filologiczne

Studiowaniu na kierunku filologicznym towarzyszy określona wizja przyszłości zawodowej. Najczęściej jest ona utożsamiana przez studentów kończących studia pierwszego i drugiego stopnia z konkretnym zawodem lub aktywnością, które chcieliby wykonywać po zakończeniu edukacji na poziomie szkoły wyższej. O ile w chwili kończenia studiów językowych większość z nich ma mniej lub bardziej skonkretyzowany pomysł na życie zawodowe, to ponad 8% ankietowanych nie określa żadnego zawodu ani branży, w których planują znaleźć zatrudnienie. Co zaś się tyczy osób, które udzieliły odpowiedzi na pytanie o swoje plany zawodowe, podnieść należy dużą różnorodność i rozpiętość udzielonych informacji. Rozproszenie i wysoki stopień ogólności pozyskanych danych nie pozwalają na ich analizę poprzez wykorzystanie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Z tego też powodu przyjęta przez nas metodologia bazuje na kryterium ilościowym, dzięki któremu odpowiedzi studentów pogrupowaliśmy w obrębie trzech kategorii, tj. według liczby wskazań powyżej 500 odpowiedzi i 10% ogółu, ponad 100 odpowiedzi i 2% ogółu oraz poniżej 100 odpowiedzi i 2% zbioru.

Pierwsza i najbardziej liczna grupa odpowiedzi obejmuje trzy najpopularniejsze plany studentów na przyszłość zawodową: 40% ogółu widzi siebie w pracy tłumacza, 22,9% w pracy nauczyciela/lektora, natomiast 10,4%

na stanowisku w przedsiębiorstwie/firmie. O ile dwa pierwsze wskazania dotyczą konkretnych zawodów (tłumacz i nauczyciel), o tyle trzecia grupa wskazuje miejsce pracy, nie precyzując jednak natury tej ostatniej. Analizując rodzaj odpowiedzi w tej kategorii w poszczególnych grupach ankietowanych, należy zwrócić uwagę na rozwojowy charakter planów zawodowych w miarę zaawansowania edukacji akademickiej (Tabela 1.).

Tabela 1. Plany zawodowe studentów kończących studia językowe: kategoria >10%

Zawód	Ogólna liczba odpowiedzi	Rozpoczynający		Kończący	
		lic	mgr	lic	mgr
Tłumacz	40%	39,7%	47,9%	39,2%	31,7%
Nauczyciel/lektor	22,9%	17,6%	32,4%	23,5%	31%
Praca w korporacji/firmie	10,4%	6,8%	9,1%	15,2%	19,4%

Źródło: opracowanie własne.

Plany względem zawodu tłumacza pozostają stabilne w grupie studentów kończących studia pierwszego stopnia, natomiast widać wyraźny spadek (ponad 16%) wyboru tej profesji wśród kończących studia magisterskie. Zainteresowanie zawodem nauczyciela/lektora jest wyższe wśród studentów kończących studia drugiego stopnia (ponad 30%), a jego poziom pozostaje praktycznie stały pomiędzy kolejnymi etapami studiów. Choć zawód nauczyciela cieszy się niższą popularnością wśród młodszej grupy ankietowanych, to w jej obrębie odnotować należy ewolucję planów związanych z profesją nauczycielską i wzrost wskazań o 6%. Praca w przedsiębiorstwie/firmie, opcja trzecia i najmniej liczna w tej kategorii, jest częściej wskazywana przez studentów studiów drugiego niż pierwszego stopnia. Jednak w obydwu grupach zauważamy rosnące nią zainteresowanie (odpowiednio wzrost wskazań o ponad 8% i 10%). Jeśli wziąć pod uwagę inne zawody i branże, które ankietowani wymienili w mniejszej liczbie w dalej prezentowanych kategoriach (Tabela 3.), można zakładać, że zainteresowanie pracą w przedsiębiorstwie da się wyrazić o wiele większą wartością procentową, bowiem odpowiedzi studentów dotyczą różnych rodzajów firm i przedsiębiorstw, w których interesują ich konkretne funkcje i stanowiska.

W drugiej pod względem liczebności kategorii znalazły się odpowiedzi, w których ankietowani wskazali konkretny zawód lub określoną branżę. Nie mogąc wyłonić dominujących profesji, uzyskane odpowiedzi uporządkowaliśmy według naczelnego kryterium branży i rodzaju pracy, które przyciągają uwagę studentów kończących studia językowe (Tabela 2.).

Tabela 2. Plany zawodowe studentów kończących studia językowe: kategoria >2%

Rodzaj pracy/ branża/miejsce	Ogólna liczba odpo- wiedzi	Rozpo- -czyna- -jący	Koń- -czący	Wskazania ankietowanych (zawód, branża, miejsce, inne)
Turystyka	3,5%	4%	2,4%	pracownik biura podróży, pilot, przewodnik
				animator czasu wolnego, manager, właściciel hotelu, podróżnik, zawody branży gastronomicznej (kucharz, szef kuchni)
Praca związana z/w JO	2,7%	2,4%	3,3%	praca związana z językiem, praca zmuszająca do użycia języka, praca z zapotrzebowaniem na osoby znające język
				centrum pomocy cudzoziemcom, konsultant językowy, mediator
Działalność kulturalna i arty- styczna	2,6%	2,4%	2,9%	aktor, asystent produkcji, choreograf, dekorator wnętrz, fotograf, grafik, instruktor tańca, pisarz, projektant mody, reżyser, rysownik, scenarzysta, stand-uper, wokalista, youtuber...
				moda, przemysł filmowy, sektor muzyczny...
Administracja państwowa i dy- plomacja	2,1%	2%	2,1%	praca w placówce dyplomatycznej (m.in. ambasada, konsulat, ośrodki polonijne)
				praca w instytucji administracji państwowej centralnej lub terytorialnej (m.in. instytucja związana z bezpieczeństwem, urzędnik ds. cudzoziemców, urzędnik w ratuszu)
				straż graniczna

Źródło: opracowanie własne.

Odpowiedzi przypisane do wyróżnionych obszarów (rodzajów pracy, branż, miejsc) sytuują się na podobnym poziomie. Widoczna jest niewielka przewaga branży turystycznej nad pozostałymi, ale jedynie w tym sektorze zauważamy spadek (o połowę) zainteresowania zawodowego ankietowanych. Nieznacznie wzrasta poziom odpowiedzi dotyczących możliwości wykorzystania języka obcego w działalności zawodowej. Ankietowani nie precyzują charakteru docelowej pracy, wskazując jedynie jej główny komponent – język obcy, z czego można wnioskować, że rozważają bardzo różne możliwości wykorzystania znajomości języka w życiu zawodowym. Na stałym poziomie sytuują się wybory w odniesieniu do pracy w branży kulturalno-artystycznej, w dyplomacji i w administracji publicznej, co pozwala sądzić, że są to wskazania studentów ze sprecyzowanymi planami zawodowymi, do realizacji których niezbędne są studia filologiczne.

Kryterium branżowe zastosowaliśmy także dla uporządkowania zawodów, których poziom wskazań nie przekracza 2% (Tabela 3.).

Tabela 3. Plany zawodowe studentów kończących studia językowe: kategoria <2%

	Branża, rodzaj pracy	Wskazane zawody	Poziom wskazań
1.	media i działalność wydawnicza	dziennikarz, edytor, korektor, redaktor, pracownik wydawnictwa	1,9% (93 osoby)
2.	transport i logistyka	steward/stewardesa, agent lotniczy, nawigator lotniczy, spedytor, specjalista ds. transportu	1,9% (92 osoby)
3.	praca naukowa	językoznawca, literaturoznawca	1,8% (88 osoby)
4.	finanse	analityk finansowy, audytor finansowy, doradca podatkowy, księgowy, makler	1,2% (59 osób)
5.	obsługa klienta	-	1,1% (54 osoby)
6.	reklama i <i>public relations</i>	<i>copywriter</i> , pracownik agencji reklamowej, specjalista ds. marketingu, specjalista ds. mediów społecznościowych	1% (53 osoby)
7.	własna działalność	-	0,9% (48 osób)
8.	zarządzanie zasobami ludzkimi	rekruter, manager HR	0,7% (37 osób)
9.	branża IT	grafik, programista, projektant gier, tester gier	0,7% (37 osób)

Źródło: opracowanie własne.

Jednostkowość powyższych wskazań uniemożliwia przeprowadzenie analizy porównawczej w obrębie poszczególnych grup. Można jednak stwierdzić, że duża liczba wskazanych profesji mogłaby z powodzeniem zostać sklasyfikowana pod nazwą „praca w przedsiębiorstwie/firmie”, wchodzącą w skład pierwszej i najliczniej reprezentowanej kategorii (ponad 10%, Tabela 1.).

Identyfikując plany zawodowe, naszym zamierzeniem było również ustalenie, czy studia, które kończą studenci kierunków językowych, przygotowały ich do wykonywania wskazanego zawodu. Wybierając odpowiedzi „zdecydowanie tak” i „raczej tak”, ponad 90% ankietowanych uważa, że studia filologiczne przygotowują do wykonywania zawodu tłumacza oraz nauczyciela/lektora. Co do pozostałych, to różnorodność zawodów pokazuje duże różnicowanie planów zawodowych, do których studia filologiczne niekoniecznie przygotowują w 100%. Ankietowani są bowiem zainteresowani wykonywaniem zawodów wymagających specjalistycznego kształcenia w innych obszarach (np. psychologia, prawo, finanse, IT), w których język obcy jest jednym

z możliwych narzędzi działania zawodowego. Wskazanie zawodów niezwiązanych bezpośrednio z kompetencją językową w JO może pośrednio sugerować, że studenci studiów językowych studiują jednocześnie inne kierunki i widzą możliwości powiązania z nimi umiejętności językowych na wysokim poziomie biegłości językowej. Trudno jednoznacznie ocenić stanowisko respondentów w odniesieniu do poziomu przygotowania do wykonywania zawodów niezwiązanych bezpośrednio ze studiami filologicznymi w przypadku każdej filologii. Rozpiętość odpowiedzi jest bardzo duża: od „zdecydowanie nie” po „zdecydowanie tak”. Biorąc pod uwagę systematyczność wybieranych odpowiedzi, dominuje opcja „raczej tak”, co pozwala stwierdzić, że potencjał zastosowania w życiu zawodowym umiejętności wyniesionych z kształcenia językowego jest duży. Pozostaje jedynie zweryfikować, jak rzecz wygląda w rzeczywistości po ukończeniu studiów.

4. Sytuacja ekonomiczna absolwentów studiów filologicznych w Polsce – bilans pierwszego etapu badania

W tej części artykułu przedstawimy wyniki pierwszego etapu nowego badania dotyczącego zatrudnienia absolwentów studiów filologicznych pierwszego i drugiego stopnia, w którym to badaniu interesuje nas przede wszystkim uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: w jakich sektorach gospodarki pracują nasi absolwenci? Jakie zawody wykonują? Czy prowadzą własną działalność gospodarczą? W jakiej mierze wykonywany zawód powiązany jest w ich ocenie z kompetencjami zdobytymi na studiach? Jakie umiejętności powinny, zdaniem absolwentów, rozwijać studia językowe i jakiej wiedzy dostarczać, aby zapewnić dobry start na rynku pracy?

Opracowana metodologia zakłada pozyskanie wyników z różnych źródeł, do których należą Akademickie Biura Karier (ABK), Ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (ELA), Główny Urząd Statystyczny i inne raporty (np. Fila i Sobestjański 2022, Rocki 2019), badanie ankietowe studentów kończących studia językowe, badanie ankietowe absolwentów, wywiady z absolwentami. Poniżej odwołamy się wyłącznie do doświadczeń związanych z Akademickimi Biurami Karier oraz systemem ELA, wskazując na napotkane problemy w pozyskiwaniu danych ilościowych, niezbędnych do określenia „wartości” filologa na rynku pracy.

W wykazie jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Edukacji i Nauki lub przez niego nadzorowanych³ znajdują się 34 uniwersytety, z któ-

³ Obwieszczenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 15 września 2022 r. w sprawie wykazu jednostek organizacyjnych podległych Ministrowi Edukacji i Nauki lub przez niego nadzorowanych.

rych 23 prowadzą studia językowe⁴. Do Akademickich Biur Karier powyższych uczelni zostały wysłane prośby o udostępnienie danych dotyczących losów zawodowych absolwentów w latach 2013-2023; 9 biur zareagowało pozytywnie i dostarczyło opracowane raporty. Pozyskane dane charakteryzują się jednak wieloma wadami w odniesieniu do celów naszego badania. Należą do nich przede wszystkim zróżnicowanie treści oraz niereprezentatywność wyników wynikająca z ograniczonej próby badawczej (statystyki dotyczące zwrotów ankiet dla jednego z uniwersytetów, Tabela 4.):

Tabela 4. Statystyki badania ankietowego absolwentów przeprowadzonego przez jedno z ABK

Rocznik	Liczba wysłanych ankiet	Liczba otrzymanych ankiet
2015	5027	1080 = 21,48%
2016	5598	1247 = 22,27%
2017	6059	1362 = 22,47%
2018	5565	720 + 309 (niedokończonych) = 1029 = 18,49%

Źródło: opracowanie własne.

Dodatkowo ankiety cechują się lukami czasowymi (nie pokrywają wszystkich roczników), a część pytań jest nierelevantna dla potrzeb badania sytuacji ekonomicznej absolwentów, gdyż odnosi się do całościowej oceny studiów (dotyczy pytań typu: „Jakie czynniki były istotne przy wyborze kierunku studiów”, „Jakie dodatkowe działania w celu podnoszenia kwalifikacji podejmował/a Pan/i w czasie studiów” itp.). Podsumowując, brak jest ogólnie przyjętych standardów dotyczących treści ankiet (ankiety różnią się nie tylko między uczelniami, ale nawet dla poszczególnych roczników jednej uczelni) oraz procedur opracowywania wyników i ich modelowania (wyniki prezentowane w formie roboczych tabel w Excelu lub zredagowanych raportów biorących pod uwagę wybrane aspekty ankiet).

⁴ Są to: 1) Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; 2) Uniwersytet Gdański; 3) Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie; 4) Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; 5) Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; 6) Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach; 7) Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; 8) Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy; 9) Uniwersytet Łódzki; 10) Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; 11) Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; 12) Uniwersytet Opolski; 13) Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; 14) Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach; 15) Uniwersytet Rzeszowski; 16) Uniwersytet Szczeciński; 17) Uniwersytet Śląski w Katowicach; 18) Uniwersytet Radomski; 19) Uniwersytet w Białymstoku; 20) Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; 21) Uniwersytet Warszawski; 22) Uniwersytet Wrocławski; 23) Uniwersytet Zielonogórski.

Wobec napotkanych trudności duże nadzieje wzbudziła możliwość konsultacji raportów sporządzanych przez Ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (ELA)⁵ stworzony w 2016 r. na zlecenie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Ośrodku Przetwarzania Informacji – Państwowym Instytucie Badawczym. Jego celem jest „przekazywanie sprawdzonych, aktualnych i wyczerpujących informacji o sytuacji absolwentów na rynku pracy”⁶. Głównym źródłem informacji są dane pochodzące z systemu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz systemu POL-on, gwarantując zachowanie pełnej anonimowości osób objętych badaniem (brak konieczności kontaktów z absolwentami). Na podstawie powyższych danych skonstruowano rzetelne wskaźniki sukcesu na rynku pracy, pozwalające na porównanie sytuacji absolwentów różnych kierunków z uwzględnieniem zróżnicowania gospodarczego Polski (system ELA stosuje Względny Wskaźnik Zarobków).

System pozwala na budowanie raportów uwzględniających następujące parametry: kierunek, uczelnia, forma studiów, poziom studiów, doświadczenie zawodowe przed dyplomem, województwo, rok uzyskania dyplomu. Poniżej przedstawiamy tytułem ilustracji składowych raportu wynik dla kierunku filologia francuska na Uniwersytecie Wrocławskim za rok 2022.

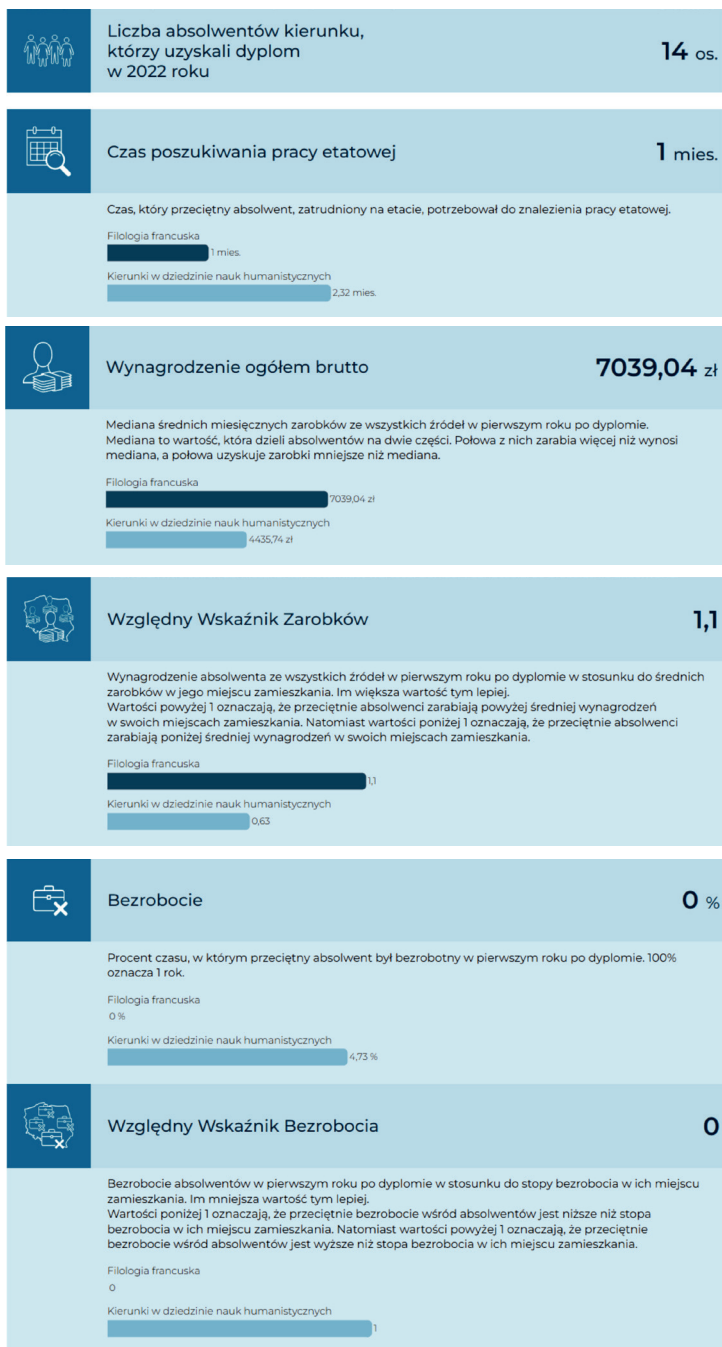
Niestety, i ten system okazał się zawodny dla potrzeb naszych celów. Jak sygnalizuje jego współtwórca, prof. Mikołaj Jasiński z Katedry Modeli Formalnych i Metod Ilościowych w Socjologii na Wydziale Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (wiadomość mailowa z 27/10/2024⁷), problemy z systemem ELA wynikają z dwóch przyczyn. Po pierwsze, zgodnie z ustawą, ze względu na konieczność ochrony prywatności osób badanych, w systemie można udostępniać wyniki dotyczące zbiorowości nie mniejszych niż 10 osób. Po drugie, uczelnie w większości raportują do POL-onu filologiczne programy studiów jako „filologia” (bez uszczegółowienia). Tym samym system ma ograniczoną przydatność dla potrzeb badania karier zawodowych kierunków filologicznych: nie prezentuje danych dla absolwentów mniej lub bardziej niszowych kierunków filologicznych, których liczba jest mniejsza niż 10 oraz w wielu przypadkach nie jest w stanie odróżnić, którego języka dotyczy dana filologia, np. francuska czy hiszpańska. Dodatkowo w chwili pisania artykułu system nie zbierał informacji o zawodzie absolwentów, a sektor gospodarki, w którym są zatrudnieni, nie był jeszcze dostępny wśród wyników.

Niemniej jednak – i biorąc pod uwagę powyższe dość istotne zastrzeżenia – dane wydają się dość optymistyczne: np. w roku 2021 czas

⁵ <https://ela.nauka.gov.pl/pl> [DW 10.04.2025].

⁶ <https://www.gov.pl/web/nauka/ekonomiczne-losy-absolwentow> [DW 10.04.2025].

⁷ Wypowiedź przytaczana za zgodą prof. M. Jasińskiego, któremu niniejszym składamy serdeczne podziękowania za konsultacje.

Wykres 1. Przykładowy raport z systemu ELA.

Źródło: Ogólnopolski system monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (ELA).

poszukiwania pracy etatowej przez absolwentów kierunków filologicznych był w 44% przypadków niższy niż w przypadku innych kierunków z dziedziny nauk humanistycznych. Względny Wskaźnik Zarobków dla wyfiltrowanych 107 kierunków filologicznych (pierwszego i drugiego stopnia) był w 46% przypadków wyższy niż dla innych kierunków nauk humanistycznych, a w 3 przypadkach wyższy niż bezwzględna średnia wynagrodzeń w swoich miejscach zamieszkania. 60% absolwentów pobiera wyższe wynagrodzenie brutto niż inni absolwenci studiów w dziedzinie nauk humanistycznych; 62% przebywa krócej na bezrobociu w pierwszym roku po dyplomie niż średnia dla kierunków humanistycznych, a w 18 przypadkach wskaźnik ten wynosi 0% (w 40 przypadkach mniej niż 1%). Względny Wskaźnik Bezrobocia w pierwszym roku po dyplomie jest w 76% przypadków niższy niż dla wszystkich absolwentów w dziedzinie nauk humanistycznych. Tylko w przypadku 25 kierunków przeciętne bezrobocie wśród absolwentów studiów filologicznych jest wyższe niż stopa bezrobocia w miejscu zamieszkania. Aby wykazać stałe tendencje, dane te wymagają oczywiście podzielenia na poszczególne roczniki absolwentów i głębszej analizy. Podkreślimy jednak, że dla zaraportowanych filologii obcych wskaźniki te są często znacząco wyższe, co widać wyraźnie na przykładzie absolwentów filologii francuskiej na Uniwersytecie Wrocławskim w roku 2022 z pensją o 58,68 % wyższą niż w przypadku absolwentów innych kierunków w dziedzinie nauk humanistycznych (Wykres 1).

5. Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszym tekście analiza reprezentacji studiów filologicznych pozwala stwierdzić, że te ostatnie są postrzegane przez tzw. interesariuszy wewnętrznych jako umiarkowanie praktyczne, ale z pewnością rozwijające na poziomie ogólnym i humanistycznym. Kształcenie językowe na poziomie szkoły wyższej otwiera dość szerokie perspektywy zawodowe i daje szansę na projektowanie ciekawej ścieżki kariery. Niniejszy wniosek dowodzi dużego potencjału kierunków filologicznych, który należy wykorzystać z pożytkiem na poziomie każdej uczelni.

Plany zawodowe studentów zorientowane są najczęściej na aktywność w zawodzie tłumacza bądź nauczyciela, co skłania, aby uznać, że filologie utożsamiane są niezmiennie z tradycyjnie rozumianym profilem filologa. Niemniej jednak podkreślić należy ewolucyjność wyjściowych projektów zawodowych, które ulegają rewizji w toku studiów pod wpływem wielu różnych czynników (m.in. nauczane treści, kontakt ze środowiskiem społeczno-gospodarczym, aspekt finansowy, położenie geograficzne) kształtujących docelową orientację zawodową absolwentów. Ci ostatni, będąc już na rynku, znajdują

się bardzo często (w zależności od regionu Polski i filologii) w lepszej sytuacji ekonomicznej w porównaniu z innymi absolwentami kierunków z dziedziny nauk humanistycznych: krócej szukają zatrudnienia, są lepiej wynagradzani, rzadziej doświadczają sytuacji bezrobocia.

W kwestii badania karier zawodowych absolwentów widoczna jest konieczność triangulacji wyników pozyskanych z różnych źródeł oraz odwołanie się do metodologii studium przypadku w celu uwidocznienia różnorodnych ścieżek kariery absolwentów kierunków filologicznych. Dodatkowo widzimy palącą potrzebę opracowania standardów procedur dla Akademickich Biur Karier oraz opracowanie wspólnego wzoru ankiety uzupełniającej dane z systemu ELA. Wreszcie, w perspektywie długoterminowej, konieczne jest stałe wzmacnianie etosu uczelni w celu zapewnienia długoletniego kontaktu z absolwentami.

BIBLIOGRAFIA

- Emiliani F., Palmonari A. (red.) (2020), *Repenser la théorie des représentations sociales*. Paris: Éditions des archives contemporaines.
- Fila J., Sobestjański K. (2022), *Zawodowe i edukacyjne losy absolwentów uczelni. Raport z badania uczestników programu Erasmus+*. Warszawa: FRSE.
- Mannoni P. (2022), *Les représentations sociales*. Paris: PUF.
- Smuk M., Grabowska M., Sowa M. (2023), *Studia filologiczne w Polsce z perspektywy studenta*. Kraków: Universitas.
- Rocki M. (2019), *Ranking polskich uczelni według ekonomicznych losów absolwentów*. „*Ekonomista*”, nr 3, s. 343–354.

Received: 24.11.2024

Revised: 28.02.2025